

คุยกับหมอภาษา

“การใช้ภาษาเพื่ออนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาวัฒนธรรม”

โดย ศิริวรรณ ฉายะเกษตริน

ศึกษานิเทศก์ สพท. กทม. ๑

หัวหน้าโครงการหมอภาษาพัฒนาเยาวชน

การใช้ภาษาเพื่ออนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนาให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่คนไทยทุกคนควรได้ตระหนักและร่วมมือกันใช้ภาษาไทยอย่างผู้เข้าใจในธรรมชาติของภาษา เข้าใจหลักเกณฑ์ของภาษา เข้าใจวัฒนธรรมทางภาษา รวมทั้งเข้าใจความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอันมีผลกระทบต่อวัฒนธรรมและมีผลกระทบต่อเนื่องมาถึงภาษา ดังนั้นคนไทยทุกคนควรตระหนักในการใช้ภาษาไทยเพื่ออนุรักษ์ สืบทอด และพัฒนา ดังต่อไปนี้

ใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ของภาษาและช่วงเวลาตามยุคสมัย หลักเกณฑ์ของภาษาคือธรรมชาติของภาษาที่มีผู้ชี้ให้เห็น ยอมรับ และใช้ร่วมกันเป็นแนวทางเดียวกัน การใช้ภาษาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เราใช้ในลักษณะหนึ่ง แต่เมื่อถึงอีกช่วงระยะเวลาหนึ่ง จะมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม เช่น สมัยก่อนเราใช้คำว่า “ข้า” และ “เอ็ง” แต่ในปัจจุบันเราใช้คำว่า “คุณ” “ผม” “ดิฉัน” ในการสนทนาทั่ว ๆ ไป จึงแสดงให้เห็นว่า การใช้ภาษาเพื่ออนุรักษ์ และพัฒนาให้สมสมัยนั้น จะต้องเข้าใจความเปลี่ยนแปลงของสังคม และปรับเปลี่ยนคำในภาษาให้พัฒนาไปอย่างเหมาะสมและมีเหตุผล

อนึ่ง การใช้คำภาษาต่างประเทศในภาษาไทยนั้น เราได้ใช้วิธีสร้างคำด้วยการบัญญัติศัพท์ขึ้นใช้เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก การบัญญัติศัพท์เหล่านี้ขึ้น อาจใช้คำไทยแท้ หรือยืมคำจากภาษาบาลี สันสกฤตมาบัญญัติ จนแม้เมื่อไม่สามารถหาคำที่เหมาะสมได้จึงใช้วิธีทับศัพท์ ซึ่งมีหลายคนไม่เห็นด้วยที่จะใช้ศัพท์ภาษาอังกฤษ แต่เพื่อพัฒนาภาษาให้ทันความเปลี่ยนแปลง เราจึงควรใช้ภาษาต่างประเทศปะปนกับภาษาไทยได้เท่าที่จำเป็นและสมควร

การใช้คำภาษาอังกฤษในภาษาไทย จึงต้องพยายามปรับปรุงให้เข้ากับลักษณะของภาษาไทย แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะใช้คำทับศัพท์ภาษาอังกฤษไม่ได้ เมื่อจำเป็นต้องใช้คำทับศัพท์ก็ใช้ปนกับภาษาไทยได้เพื่อประโยชน์ในการสื่อสาร

นอกจากคำในภาษาจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว สำนวนภาษาในประโยคบางประโยคก็เปลี่ยนแปลงไปตามที่เรารับภาษาของต่างประเทศด้วยเช่นกัน เช่น ประโยคที่ว่า “เขามาในชุดสีแดง” “เธอมาในเพลงชะตาชีวิต” “หนังสือเล่มนี้แต่งโดย ชาติ กอบจิตติ” เหล่านี้ล้วนเป็นประโยคที่เกิดจากการรับวัฒนธรรมทางภาษาของต่างชาติทั้งสิ้น ถ้าเราใช้ประโยคตามลักษณะของภาษาไทย เราควรจะต้องใช้ว่า “เขาแต่งชุดสีแดง” “เธอร้องเพลงชะตาชีวิต” “ชาติ กอบจิตติ แต่งหนังสือเล่มนี้” เป็นต้น

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า ภาษามีการเปลี่ยนแปลงไปได้เสมอ โดยเฉพาะเมื่อได้รับอิทธิพลจากภาษาต่างประเทศ เพราะการรับอิทธิพลจากต่างประเทศเป็นการถ่ายโอนทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะภาษานั้นก็ไม่ควรให้เปลี่ยนแปลงโดยอัตโนมัติมากเกินไปจนความจำเป็น ขณะเดียวกันก็ต้องไม่มีการบังคับให้ใช้ถ้อยคำในภาษาเหมือนการประกาศิต วิธีที่จะทำให้ภาษาเปลี่ยนแปลงไปในวิถีทางที่ถูกต้อง คือ การให้ความรู้ด้านภาษาแก่นุชน ไม่ว่าจะในด้านหลักภาษา ด้านการใช้ภาษาในการพูด การอ่าน และการเขียนตามระเบียบและวัฒนธรรมทางภาษาของไทย

ในปัจจุบันมีคำเกิดขึ้นใหม่ตามยุคสมัยและกลุ่มบุคคล เช่น กลุ่มวัยรุ่น กลุ่มนักหนังสือพิมพ์ กลุ่มบันเทิง มักจะสร้างคำสแลงหรือที่เรียกว่า “คำคะนอง” ขึ้นใช้ คำเหล่านี้มักเสื่อมและหายไปตามกาลเวลา จึงไม่ถือว่า การใช้คำเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์และพัฒนา เป็นเพียงปรากฏการณ์ทางภาษาอย่างหนึ่งเท่านั้น และผู้ใช้คำเหล่านี้ก็ควรใช้คำในโอกาสและสถานที่ที่เหมาะสมจึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ใช้ภาษาอย่างมีวัฒนธรรม

การใช้ภาษาไม่ถูกต้อง ผิดจากมาตรฐานของภาษาหรือเป็นอุปสรรคต่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมทางภาษา เช่น การออกเสียงตัวควบกล้ำ ร ล ไม่ชัดเจน

การใช้คำที่ผิดระบบภาษาส่วนใหญ่ อาทิ การเขียนผิดอักษรวิธี เช่น การเขียนหนู → หนู หลิง → ฦิง หมิ → มี หรือการเขียนตามเสียงพูด เช่น ยาย → ยัย นาง → นัง อาจใช้ได้ภาษาปาก เช่น บทสนทนาในนวนิยาย เรื่องสั้น หรือบทเขียนอย่างเป็นกันเอง แต่ถ้าเป็นการเขียนอย่างเป็นทางการ ก็ถือว่าเป็นการใช้คำผิดระบบ อาจทำให้ภาษาเรรวน ซึ่งจะทำให้ภาษาไทยเปลี่ยนแปลงจนไม่เป็นระบบระเบียบ

ใช้ภาษาต้องคำนึงถึงความเหมาะสม กล่าวคือ เหมาะสมกับบุคคล เหมาะสมกับสถานที่ เหมาะสมกับโอกาส และมีมารยาทในการใช้ภาษา เช่น ผู้น้อยพูดกับผู้ใหญ่ ใช้ภาษาอย่างหนึ่ง พูดกับเพื่อนใช้ภาษาอย่างหนึ่ง การใช้ภาษาอย่างมีมารยาท จึงเป็นการอนุรักษ์สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรม รวมทั้งทำให้การสื่อสารสัมฤทธิ์ผลตามต้องการอีกด้วย

การใช้สำนวน ภาษิต คำพังเพยต่าง ๆ ประกอบการพูด หรือการเขียน ควรได้คำนึงถึงธรรมเนียมนิยม ความหมาย ความสอดคล้องกับสถานการณ์ เรื่องราว และเหตุการณ์นั้น ๆ การใช้สำนวน ภาษิต คำพังเพยให้ผิดเพี้ยนไปจากข้อความเดิม ใช้ในความหมายที่ไม่ถูกต้อง ถือได้ว่าเป็นการทำลายความงดงามของภาษา เช่น กล่าว่า “ทำตัวเหมือนวัวสันหลังเหวอะ” “ชักน้ำเข้าศึก ชักเหล็กเข้าบ้าน” “รักดีกินถั่ว รักชั่วกินเหล้า รักดีรักชั่ว กินถั่วแกล้มเหล้า” เหล่านี้เป็นต้น

ใช้คำภาษาถิ่น หรือพูดภาษาถิ่นในกลุ่มของผู้ใช้ภาษาถิ่นด้วยกัน เป็นการอนุรักษ์ภาษาถิ่นให้คงอยู่ ดังที่ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้กล่าวไว้ในการปาฐกถาพิเศษ “เรื่องภาษาไทย ภาษาแม่” ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗ ดังนี้

ภาษาท้องถิ่นในประเทศของเราที่เป็นหลักมีอยู่ ๓ ภาษา คือ ภาษาเหนือ ภาษาอีสาน และภาษาใต้ ภาษาถิ่นเหล่านี้ เป็นภาษาสำคัญที่พวกเราพึงอนุรักษ์ไว้ มิให้เพี้ยนกลายหรือสูญไป เพราะภาษาท้องถิ่นเป็นเครื่องบ่งบอกถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม และสภาพสังคมของท้องถิ่นนั้น ๆ การพูดและใช้ภาษาถิ่นในโอกาสอันเหมาะสม จึงเป็นการอนุรักษ์ความเป็นไทย ภาษาแท้ ๆ ของไทยให้คงอยู่ถือเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยด้วย

การศึกษาและถ่ายทอดภาษาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จะต้องคำนึงถึงความถูกต้องตรงตามวัตถุประสงค์ในการใช้ภาษา โดยเฉพาะครู อาจารย์ จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์ จะพูดหรือใช้คำ ต้องให้ถูกต้องเหมาะสมกับระดับภาษา หรือการสอนวรรณคดีไทยควรจะต้องคำนึงถึงการสอนโดยเน้นในเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี ขนบธรรมเนียมประเพณีด้วย การสอนให้นักเรียนรู้เพียงเรื่องของการใช้คำ เนื้อหา ความหมาย นักเรียนก็จะไม่ซาบซึ้งในเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี ดังที่ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้กล่าวไว้ใน “การศึกษากับการสืบทอดและเสริมสร้างวัฒนธรรม” ว่า

“การสอนวรรณคดีทุกวันนี้ เราสอนกันแบบสอนเด็กให้เรียนหนังสือ ไม่ทำให้เกิดความรู้สึกสนใจทางด้านวัฒนธรรม หรืออะไรทั้งสิ้น เราหยิบเอาบทประพันธ์ที่เห็นว่า มีคุณค่าทางวรรณคดีมาสอนเด็ก โดยสอนให้เด็กรู้ จำได้ เข้าใจความหมายต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ แต่ทางด้านจิตใจ รู้สึกว่ายังไม่มีการทำให้เด็กซาบซึ้งในวัฒนธรรมด้านวรรณคดี ถ้าเราเปลี่ยนแปลงวิธีสอนให้หนักไปทางวัฒนธรรม เช่นเดียวกับการสอนประวัติศาสตร์ เข้าใจว่ามีทางจะเสริมสร้างวัฒนธรรมได้”

การเสริมสร้างและสืบทอดวัฒนธรรมนั้น เราอาจใช้ภาษาเป็นเครื่องมือในการให้การศึกษา เพื่อฝึกให้คนไทยมีรสนิยมเกี่ยวกับวัฒนธรรม มีความเข้าใจและสนใจในวัฒนธรรมของเรามากขึ้น ฝึกให้มีวิจรรณญาณ มีความรักสวรักรงาม ทำให้คนไทยเห็นถึงความประณีตงดงามของวัฒนธรรมก็ย่อมจะปลูกฝัง สร้างเสริม และสืบทอดกันต่อไปได้

ในฐานะที่เราทุกคนเป็นคนไทยย่อมมีหน้าที่ในการรักษา และสืบทอดวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป พร้อมทั้งควรมีบทบาทในการพัฒนาวัฒนธรรมให้เข้ากันได้เหมาะสมกับกาลสมัย การอนุรักษ์สืบทอดและพัฒนาวัฒนธรรมนั้น จะต้องอาศัยภาษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญ การเสริมสร้างค่านิยมความเป็นไทย รักวัฒนธรรมไทย ตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยนั้น ย่อมต้องใช้ภาษาไทยเป็นสื่อทั้งสิ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “ภาษา” และ “วัฒนธรรม” มีความสัมพันธ์กันอย่างยิ่ง เพราะนอกจากภาษาจะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแล้ว ภาษายังช่วยจรโลงวัฒนธรรมอีกด้วย หากคนไทยทุกคนสามารถใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลให้เกิดความเข้าใจอันดี เกิดความซาบซึ้งและภาคภูมิใจในความเป็นไทยชาติที่มีวัฒนธรรมอันงดงามมาแต่บรรพกาล ก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคีระหว่างคนในชาติ ช่วยเสริมสร้างความมั่นคงแห่งชาติ อันเป็นความปรารถนาสูงสุดของปวงชนชาวไทย สวัสดิ์ค่ะ